

MALÝ RETRIBUČNÍ DEKRET V ZÁBŘEHU

Jan Lukáč

1 Úvod

Po vzniku i během přípravy retribučních dekretů bylo přistoupeno k realizaci takové právní normy, která bude mít v pravomoci odsouzení menších viníků kolaborace a dalších, kteří se provinili proti tzv. národní cti. Realita po osvobození v plné šíři ukázala, že všichni ti, kteří v tehdejší době naplnili množství věznic a zajišťujících subjektů, nejsou podle tzv. velkého retribučního dekretu postižitelní.¹ Následně více méně hromadné propouštění těchto osob vyvolalo u obyvatel republiky po propagandě z úst činitelů KSČ negativní reakce, a proto vyvstala nutnost tento problém urychleně řešit. Koncepce a vydáním dekretu byl pověřen ministr za KSČ V. Nosek.² Mezi hlavní body během vzniku dekretu byly zahrnuty aspekty, podle nichž bylo možné soudit tzv. renegátství, tj. oportunistické přihlášení se k maďarské nebo ně-

¹ Cesta k dekretům, respektive k potrestání nacistických zločinů na území Československa, byla započata již v listopadu 1942, kdy exilová vláda v Londýně zahájila první práce na vytvoření retribučních norem. Dne 19. června 1945 byl vydán dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret brzy vešel ve známost jako tzv. velký retribuční dekret. Jeho náplní bylo třicet čtyři paragrafů a byl rozdělen do dvou hlav, respektive částí. První v sobě zahrnuje charakteristiku zločinů proti státu, zločiny proti osobám, proti majetku a udavačství. Hlava druhá se týkala vytvoření Mimořádných lidových soudů, které dle tohoto dekretu měly soudit všechny zločince. Umístěny měly být v sídlech krajských soudů. Svým způsobem se jednalo o trestní soudy krajského charakteru, v českých zemích jich bylo celkem dvacet čtyři. Trestní sazba byla vysoká, oscilovala mezi pěti lety výkonu trestu odnětí svobody až po doživotí, v mnoha případech mohl být vyřčen i trest smrti. Celkem bylo vykonáno 686 poprav z 723 vynesených rozsudků smrti. V rámci evropské retribuice se jedná o nejvyšší procento, které je ve výsledku deklarováno 95 % popravených. KOČOVÁ, Kateřina – RADVANOVSKÝ, Zdeněk – SUCHÁ, Jitka: *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1946–1948*. Ústí nad Labem 2001, s. 9; FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 122, 134; RAPAČOVÁ, Ivana: *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem 2010, s. 19.

² „Vy znáte plivání, fackování, nebo těžké ublížení a tito lotříci by nemohli býti postiženi retribučním zákonem, když se ničeho nedopustili. Apeluji na Vás, abyste se postarali, aby v žádném případě netrpěli nevinní, ale na druhé straně, aby neušli spravedlivému trestu ti, kdož se provinili a trestu zaslouhují“. Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Projev ministra vnitra Václava Noska ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945, s. 5, 7.

mecké národnosti za účelem vlastního obohacení, a zajistit legalizaci možného uvěznění státně nespolehlivých osob. V důsledku toho všeho byl vydán dekret č. 137/1945 Sb. ze dne 27. října 1945 o zajištění osob, které byly státně nespolehlivé, a dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti.³ Hlavní odlišností od tzv. velkého dekretu byl fakt, že nikoliv řádný soud, nýbrž okresní národní výbor byl zajišťovatelem práva a tím, kdo vynese konečný verdikt nad osobou podezřelou z hlediska dekretu č. 137, 138/1945 Sb.⁴ Zatímco tzv. velký dekret spadl do působnosti ministerstva spravedlnosti, tzv. malý dekret byl v kompetenci ministerstva vnitra. Náplní se stalo potrestání jednání, která ušla soudnímu potrestání.⁵ Komise okresních národních výborů byly čtyřčlenné, předseda musel mít právnické vzdělání s příslušnými státními zkouškami.⁶ Členové komisi byli navrhováni stranami Národní fronty. O vině hlasovali všichni členové, přičemž rozhodující byla nadpoloviční většina. Trestem se stalo veřejné pokárání, pokuta, pokuta a veřejné pokárání, vězení, vězení a veřejné pokárání, pokuta a vězení, pokuta, vězení a veřejné pokárání.⁷ Dekret počínal platit dnem vydání a doba pu-

³ Další významnou právní normou z hlediska retribuice byl dekret o Národním soudu. Dekret č. 17/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 bylo přikročeno k zřízení Národního soudu, v jehož intencích bylo potrestání nejvyšších protektorátních činitelů. Soud se skládal z přednosty soudu, dvou náměstků, předsedů senátů a soudců. Všichni byli jmenováni prezidentem na návrh vlády. Přisídícími se stali soudci z lidu, vesměs šlo o odbojáře, bývalé politické vězně či jiné, kteří se osvědčili v době okupace. Trestní senáty byly šestičlenné, přelíčení byla veřejná, přičemž obžalovaný měl nárok na řádnou obhajobu. Pachatelé, kteří stanuli před Národním soudem, museli patřit do striktně vyjmenovaných funkcí nebo institucí tj. státní prezident tzv. protektorátu, členové tzv. protektorátních vlád, členové ústředního vedení Vlasty, členové Kuratoria pro výchovu mládeže, členové výboru a činovníci České ligy proti bolševismu, vedoucí Národní odborové ústředny zaměstnanců a Svazu zemědělství a lesnictví, novináři, kteří propagačně sloužili Němcům v denním tisku, osoby, které byly vedoucím postavením v politickém životě, vysokým úřadem, vysokou velitelskou nebo hospodářskou funkcí. HANZLÍK, František: *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*. Praha 1997, s. 152.

⁴ K novelizaci dekretu došlo zákonem č. 123/1946 Sb. a zákonem č. 246/1946 Sb., přičemž platnost dekretu byla ukončena zákonem č. 34/1948 Sb. SKLENÁŘOVÁ, Sylva – ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č. 138/1945 Sb.* Střední Morava, Vlastivědná revue, č. 14, 2002, s. 5.

⁵ KUKLÍK, Jan: *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Praha 2002, s. 385.

⁶ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Moravskoslezský Zemský národní výbor 1945. Projev Dr. Josefa Hoffmanna, ministerského rady ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945. O trestním zřízení správním se zřetelem k dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., s. 3.

⁷ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, 11. Trestání některých provinění proti národní cti, Úplné znění právních předpisů, s. 17.

sobnosti byla stejná jako působnost Mimořádných lidových soudů. Dekrety ovšem nebyly příliš konkrétní a výklad mohl být značně zavádějící.⁸ Promlčecí lhůta trestných činů byla z původních tří měsíců zvýšena na šest měsíců. Postupem doby byla směrnice třikrát doplněna a upravena. Od stíhání mohlo být upuštěno, pokud pachatel jednal pod nátlakem, jednal s úmyslem prospět státu nebo národům Československa, snažil se zabránit perzekucím nebo se svou pozdější činností zasloužil o osvobození republiky. Promlčeny byly přestupky, které nebyly nahlášeny do 26. května 1946. Důležité je také zdůraznit, že tzv. malý retribuční dekret platil pouze pro české země, nikoliv pro Slovensko.⁹ V roce 1948 byla retribuce komunistickou mocí obnovena dle zákona č. 33/1948 Sb., kterým se obnovovala účinnost retribučního soudnictví, a zákonem č. 34/1948 Sb., v kterém se hovořilo o revizi trestního řízení

⁸ Trestné podle dekretu bylo:

- a) ucházení se o německou nebo maďarskou státní příslušnost, hlášení se k německé nebo maďarské národnosti nebo vědomé podporování odnárodňovacích snah Němců a Maďarů,
- b) politická spolupráce s Němci nebo Maďary, jakož i členství ve fašistických organizacích, jednal – li pachatel s obzvláštní horlivostí, překročuje tak ve značné míře normální rámec svých členských povinností,
- c) propagování, obhajování, vychvalování nebo podpora nacismu, fašismu nebo antisemitismu,
- d) schvalování, podpora nebo obhajování nepřátelských projevů nebo činů nacistů, fašistů a českých nebo slovenských zrádců,
- e) odborná spolupráce s Němci, Maďary, s českými a slovenskými zrádci, přesahující meze průměrného nařízeného výkonu (iniciativní a mimoslužební návrhy, příkazy na zvýšení pracovní výkonnosti apod.),
- f) ucházení se o povýšení, vyznamenání, odměny, služby a jiné výhody u německých nebo maďarských úřadů nebo funkcionářů, nebo poskytování úplat a různých jiných výhod okupantům,
- g) zneužívání postavení na vedoucím místě, dosaženého pomocí okupantů, k získání nebo zabezpečení osobního prospěchu přísluhováním okupantům na úkor podřízených,
- h) společenský styk s Němci nebo Maďary v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti, jakož i hospodářský styk s Němci nebo Maďary přesahující tuto míru za účelem dosažení nadprůměrného obohacení a směřující k vědomému podporování okupantů,
- ch) týrání, urážení nebo terorizování Čechů a Slováků, spáchané ve službách nebo v zájmu okupantů nebo ve snaze zalíbiti se jim,
- i) vědomě nebo z hrubé nedbalosti učiněné nesprávné prohlášení o státní a národní spolehlivosti osoby, která se provinila proti Československé republice nebo národu českému nebo slovenskému, mohl – li ten, kdo prohlášení učinil, důvodně předpokládat, že prohlášení může být předmětem úředního jednání. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu nár. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, 11. Trestání některých provinění proti národní cti, Úplné znění právních předpisů, s. 16–17.

⁹ Dekret se v českých zemích stal nástrojem politického předvolebního zápolení, neboť ten kdo byl obviněn, nebyl připuštěn v roce 1946 k volbám. RAPAVÁ, I.: c. d., s. 25.

v případech provinění proti národní cti. Novinkou byl fakt, že tato obnovená retribuce platila již pro celé Československo.¹⁰ Tato obnova ovšem nesplnila naděje komunistů, neboť v mnoha případech byly tresty velmi nízké, nebo nebyly vůbec vyneseny. To ostatně dokresluje fakt, že do konce roku 1948 se komunistické vedení o obnově příliš nezmiňuje. Informovanost veřejnosti o výsledcích a následném ukončení obnovené retribuce byla takřka nulová.¹¹

2 Trestní nalézací komise Zábřeh

Tak jako v jiných okresech, byla uvedena v činnost i TNK v Zábřehu. Komise měla soudit osoby, které se údajného trestného činu dle tzv. malého retribučního dekretu měly dopustit na území okresu Zábřeh.¹² Trestný čin mohli spáchat i příslušníci jiného okresu, kteří ovšem v době vyšetřování žili ve spádové oblasti zábřežského okresu, a proto se stali pro komisi zajímavý-

¹⁰ FROMMER, B.: c. d., s. 427.

¹¹ KMOCH, Pavel: *Provinění proti národní cti. „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha 2015, s. 125.

¹² Politický okres Zábřeh byl rozdělen do tří soudních okresů, přičemž Zábřeh samotný byl také soudním okresem. Soudní okresy politického okresu Zábřeh byly Mohelnice, Šilperk (dnes Štítý) a již zmíněný Zábřeh. Seznam obcí v soudním okrese Mohelnice: Bezděkov nad Třebůvkou, Bezděkov u Úsova, Doubravice, Mitrovice, Javoří, Klopina, Krčmy, Dolní Krčmy, Horní Krčmy, Křemačov, Podolíčko, Krchleby, Dolní Bušínov, Horní Bušínov, Křižanov, Dlouhá Ves, Květín, Libivá, Lišnice, Paseky, Loštice, Studená Loučka, Buková, Bušín, Lukavice, Nový Maletín, Starý Maletín, Mírov, Mírovský grunt, Míroviček, Nové Sady, Mohelnice, Moravičany, Tkanovice, Palonín, Pavlov, Lechovice, Podolí, Horní Valdsee, Police, Radnice, Řepová, Slavoňov, Stavenice, Svinov, Vacetín, Zavadilka, Třeština, Újezd, Dolní Valdsee, Úsov, Veleboř, Veselí, Vlachov, Vranová, Vysehoří, Žádlovice. Obce v soudním okrese Šilperk: Březná, Bušín, Cotkytle, Janoušov, Crhov, Březenský Dvůr, Mlýnický Dvůr, Mlýnice, Hartíkov, Heroltice, Jakubovice, Jedlí, Moravský Karlov, Písařov, Bukovice, Horní Studénky, Šanov, Šilperk, Šumvald, Lichtenštejn, Bílá Voda, Červená Voda, Zborov. Obce zahrnuté v rámci soudního okresu Zábřeh: Bohuslavice, Brníčko, Dlouhomilov, Drozdov, Dubicko, Filipov, Hněvkov, Hoštejn, Hrabová, Dolní Hynčína, Hynčínov, Janoslavice, Jestřebí, Jestřebíčko, Kamenná, Klášterec, Kolšov, Kosov, Krasíkov, Lesnice, Leština, Lubník, Lupéné, Nedvězí, Nemile, Pivonín, Pobuči, Postřelmov, Postřelmůvek, Rájec, Ráječek, Rohle, Rovensko, Rudolfov, Skalička, Strupšín, Sudkov, Svěbohov, Tatenice, Václavov, Vysehoří, Zábřeh, Krumpach, Zvole. *Statistický lexikon obcí v republice Československé. Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. II. Země Moravskoslezská*. Vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930, Praha 1935, s. 125–129. Národnostní složení ve všech okresech bylo následující: Zábřeh 76 % Čechů, 24 % Němců. V Mohelnici bylo hlášeno 47 % Čechů a 52 % Němců (v chybějícím procentu byli zahrnuti tzv. ostatní). V okrese Šilperk se nacházelo 53 % Čechů a 47 % Němců. Tamtéž, s. XVII, XIX.

mi.¹³ Vyšetřování začínalo na základě udání.¹⁴ Tato udání mohla pocházet jak od občanů, tak i od různých organizací. Mezi organizace, které byly činné v rámci udání, patřily například místní národní výbory, úřady národní bezpečnosti, závodní rady, odborové organizace nebo Svaz osvobozených politických vězňů. V případě TNK Zábřeh byla udání směřována ponejvíce od jednotlivých občanů, kteří se daných deliktů obviněných nějakým způsobem účastnili nebo mohli v těchto případech podat svědectví. Obvinění byla velmi často založena na osobních a mezilidských vztazích, lásce, mstě a zášti. Dosti často se ve spisech objevovala udání na souseda, která byla ovlivněna dlouholetým špatným soužitím. Záleželo až na příslušných komisích při okresních národních výborech, aby určily, která udání jsou relevantní dle tzv. velkého retribučního dekretu a která dle tzv. malého retribučního dekretu. Pokud udání naplňovalo intence dekretu č. 16/1945 Sb., bylo v případě TNK Zábřeh následně předáno Mimořádnému lidovému soudu v Olomouci. TNK mohla zaslat veřejnému žalobci dotaz, zda ten daný případ není již v kompetenci Mimořádného lidového soudu. Ten po zvážení situace určil, kterému z orgánů bude případ přidělen. Problémem se v této situaci jeví fakt, že po přidělení případu MLS nebo jiné instituci se spisy v mnoha případech už TNK nevracely, a tudíž byla i v mnoha případech narušena chronologická řada spisů. Je velice nesnadné, ba dokonce nemožné poté určit, u jaké instituce spis zůstal a co se s ním následně přihodilo.

Co se týče vazby, ta nebyla ve věcech dekretu č. 138/1945 Sb. přípustná, v mnoha případech bylo nařízení dekretu zřejmě obcházeno, popřípadě

¹³ „K provedení trestního řízení je příslušným okresní národní výbor nebo správní komise podle místa spáchaného činu a nezavede-li trestní řízení pak okresní národní výbor nebo správní komise, která nejprve nabyta vědomosti o spáchaném činu. Byly-li ovšem trestné činy různé povahy spáchány v několika správních okresích, je k trestnímu stíhání příslušný každý z dotčených okresních národních výborů nebo správních komisí ovšem jen k stíhání deliktů spáchaného v jeho obvodu.“ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Moravskoslezský Zemský národní výbor 1945, Projev Dr. Josefa Hoffmanna ministerského rady ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945, O trestním řízení správním, s. 3.

¹⁴ „Za podklad trestního řízení správního slouží trestní oznámení (udání), ať již došlo okresnímu národnímu výboru písemně nebo bylo učiněné ústně a s oznamovatelem protokolárně sepsáno. Bylo-li řízení zahájeno z vlastního podnětu okresního národního výboru, nutno o tom učiniti záznam. Řízení se zahajuje obesláním obviněného k výsledku nebo jiným úkonem směřujícím proti pachateli jako obviněnému. Nedostaví-li se obeslaný, obešle se znova s pohrůžkou předvedení.“ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Moravskoslezský Zemský národní výbor 1945, Projev Dr. Josefa Hoffmanna ministerského rady ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945, O trestním řízení správním, s. 3.

bylo použito ustanovení o zajištění státně nespolehlivých osob.¹⁵ Při vynesení rozsudku, v případě výkonu trestu odnětí svobody, se vazba vždy započítávala do vykonaného trestu. Spisy TNK Zábřeh se o vazbě příliš nezmiňují, v několika případech se na spisu pouze objevuje značka s nápisem „VAZBA“, bohužel již bez další vysvětlivky nebo upřesnění přesné dislokace obviněného. Až za pomoci dalších dokumentů nacházejících se ve spisu je možno se dobrat k celkové délce výkonu vazby, jež byla obviněným vykonána. V několika dokumentech, které jsou tímto razídkem označeny, se lze dočíst, že komise pro okres Zábřeh využívala převážně vazební ústavy při Okresním soudu v Mohelnici, Okresním soudu v Zábřehu¹⁶ nebo věznici na Mírově.¹⁷ V poválečném období nebyla situace v těchto ústavech lehká, to dokládá i fakt, že věznice Mírov byla přeplněna nejen retribučními vězni, ale i značným množstvím „vojenských trestanců“.¹⁸ Jak dokládá hlášení ze dne 6. října 1945, největším problémem se stala otázka zásobovací a nedostatek paliva, což bylo umocněno blížící se zimou. Také se stávalo, že pokud byla vazba uvalena na příslušníka německého národa, byl často výkon vazby vykonáván v internačních táborech. Velmi často docházelo k tomu, že před samotným zasedáním TNK byl německý obviněný odsunut do Německa, dříve než vůbec stanul před komisí, a tak tímto způsobem unikl potrestání.

3 Vznik a činnost TNK

Myšlenky na odplatu a náležité potrestání Němců a kolaborantů se v Zábřehu objevily ihned po osvobození. Nicméně na naplnění těchto tužeb si museli zábrežští občané ještě chvíli počkat. První krok k ustavení TNK ve městě byl učiněn dne 28. prosince 1945, kdy došlo k výběru předsedy komise a k návrhu na první zasedání. Jako předseda komise byl nominován JUDr. Josef Plachetka a první schůze TNK byla svolána na pondělí 7. led-

¹⁵ Za použití dekretu č. 137/1945 Sb. nebo tzv. velkého retribučního dekretu.

¹⁶ Například případ Josefa Fojta z Postřelmůvky. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 165, inv. č. 202, spis č. 3 „Josef Fojt“.

¹⁷ Ve výkonu vazby se v říjnu 1945, dle obou retribučních dekretů, ve věznici Mírov nacházelo 288 občanů okresu Zábřeh. V tomto počtu bylo zahrnuto 66 žen a 8 mladistvých. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 206. Umístění osob zajištěných v polic. vazbě pro mimoř. lid. soudy ve vězeňských ústavech /1945–1948/, Věc: Uvolnění věznic a kárných ústavů pro účely soudní a trestní vazby. Ze dne 6. 10. 1945.

¹⁸ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 206. Umístění osob zajištěných v polic. vazbě pro mimoř. lid. soudy ve vězeňských ústavech /1945–1948/, Věc: Uvolnění věznic a kárných ústavů pro účely soudní a trestní vazby. Ze dne 6. 10. 1945.

na 1946 ve 14 hodin.¹⁹ Dr. Josef Plachetka byl již předsedou Okresního národního výboru v Zábřehu a taktéž ve městě vykonával advokátní praxi. Pro výkon funkce předsedy komise byl rovněž vybaven směrnicí ministra vnitra z 26. listopadu 1945, seznamem fašistických organizací²⁰ a vzorem trestního nálezu. Vůbec první případ, který se před komisi dostal, byl případ zdejšího významného občana a továrníka Karla Kolomazníka. Komise zasedla k projednávání tohoto prvního případu dne 4. dubna 1946. K. Kolomazník byl obviněn z vychvalování nacistického režimu a hanobení čelních československých představitelů. Vyšetřování bylo prodlužováno a po následném odsouzení, respektive odvolání, byl případ ukončen až 25. září 1946.

K poslednímu zasedání komise došlo 25. dubna 1947. Na pořadu dne bylo projednání případu dělnice Marie Smékalové, která byla obviněna z toho, že terorizovala svého domácího Vincence Jarmaru z Ráječku tím, že měla napomáhat německému četníkovi Turnerovi během domovní prohlídky u zmíněného V. Jarmary. Německý četník hledal na půdě u V. Jarmary pytle s moukou, což se stalo podnětem k další prohlídce, která proběhla u Antonína Šrota v Rudolfově. Marie Smékalová byla odsouzena k trestu veřejného pokárání. Ovšem M. Smékalová si podala odvolání a 8. listopadu 1948 rozhodl Zemský národní výbor v Brně, že se jí: „výkon celého trestu – nikoliv však jeho následky – promíjí.“²¹ V tento den se komise také zabývala kauzou, kdy se Zdenka Pospíšilová měla v době okupace dopustit terorizování Čechů. Toto obvinění spočívalo v tom, že si měla u německých orgánů stěžovat

¹⁹ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Č. j. 108/taj. 1945.

²⁰ Organizace jmenovitě: Árijská pracovní fronta, Árijská stráž, Červenobílý, Česká liga proti bolševismu, Česká pracovní fronta, Českomoravští národní socialisté, Českoněmecká společnost, Československý árijský svaz, Český národně sociální tábor, Český národní tábor, Český svaz pro spolupráci s Němci, Čeští fašisté, ČNST – Vlajka a jeho ochranné sbory, Exekutiva bývalých vojáků, Svatoplukovy gardy, Hlinkova Slovenská ľudová strana, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, Mládež českého národně sociálního národa, Moravští fašisté, Národně árijská kulturní jednota, Národně socialistická česká dělnická a rolnická strana, Národně socialistická garda slovanských aktivistů, Národně socialistická strana dělnická, Národně socialistické hnutí pracujících lidí, Národní akční komitét, Národní obec fašistická, Národní odborová ústředna zaměstnanecká, Národní tábor, Národní tábor fašistický, Národopisná Morava, Rodobrana, Svatováclavské gardy, Svaz árijských mlynářů, Svaz českých válečníků, Svaz českých válečníků ze světové války, kteří bojovali po boku německé armády, Svaz vojáků z fronty, Svaz zemědělství a lesnictví, Veřejná osvětová služba, Vlajka. U dokumentu se nalézá přips, že další organizace budou ještě doplněny. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Příloha ke Směrnicím ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945, odst. 10, písm. b/. Seznam fašistických organizací.

²¹ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 175, inv. č. 203, spis č. 231 „Marie Smékalová“.

na Marii Křížkovou. Po vyšetření a všech úkonech s tím souvisejících byla Zd. Pospíšilová komisi osvobozena.²²

Zajímavý je také popis věkového rozpětí mezi obviněnými. Nejmladším obviněným se stal Němec Heřman Fritscher, zaměstnanec hospodářství ve Slavoňově, který se narodil 10. května 1929. Dne 4. listopadu 1945 a 29. ledna 1946 byl jako mladistvý vyslechnut u soudu pro mládež v Olomouci a následně 2. července 1946 odsunut do Německa.²³ Naopak nejstarším ze všech, proti nimž bylo vedeno řízení, byl Josef Dostál z Třeštiny, který se narodil 5. srpna 1871. Dostál byl obviněn z toho, že během okupace měl na úřadu Landráta podat udání na rodinu Večeřových a v důsledku tohoto udání byla Aloisi Večeřovi uzavřena živnost. Udání na A. Večeře měl J. Dostál podat také u německé pohraniční stráže. Obsahem udání se stal poslech cizího rozhlasu a také to, že Večeřovi měli u sebe schovávat „podezřelé lidi“. V řízení, mimochodem také vedeném při Okresním soudu v Mohelnici, bylo zjištěno, že za udáním stála msta a osobní zášť rodiny Večeřů vůči obviněnému. V průběhu dokazování se přišlo na to, že rodina Večeřů byla značně nespolehlivá a problémová. Neplatila J. Dostálovi činži a dokonce bylo prokázáno to, že sami Večeřovi podali u německého četnictva na J. Dostála udání za to, že jeho syn byl v čs. zahraniční armádě.²⁴ Josef Dostál byl před Okresním soudem v Mohelnici dne 20. listopadu 1947 všech obvinění zproštěn.²⁵ Věc pro J. Dostála skončila, ne tak pro samotného zosnovatele udání Aloise Večeře. Ten byl poté vyšetřován dle tzv. malého retribučního dekretu, ale i tzv. velkého retribučního dekretu, na základě kterého byl i vazebně stíhán. Zároveň byl obviněn i z krádeže pneumatik.

Nově složené komise dostaly od ministerstva vnitra jasné direktivy jak případy řešit a jak správně a v souladu se zákonem vést příslušnou agendu. Osobní spis odsouzeného TNK měl vždy obsahovat jméno a příjmení, den, měsíc a rok narození, místo narození, příslušnost, zaměstnání, národnost, čin, pro který byl odsouzen, kterým národním výborem byl odsouzen, den a číslo jednací trestního nálezu, výši vyměřeného trestu a údaj o započítí vý-

²² SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 175, inv. č. 203, spis č. 230 „Zdenka Pospíšilová“.

²³ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 170, inv. č. 202, spis č. 121 „Heřman Fritscher“.

²⁴ Josef Dostál nebyl zatčen a vyšetřován německými bezpečnostními orgány proto, že německý četník Blaschke toto udání schválně nepostoupil svým nadřízeným orgánům a věc jako irrelevantní dále nevyšetřoval. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 173, inv. č. 203, spis č. 209 „Josef Dostál“.

²⁵ V rámci obnovené retribuční věci byl případ Josefa Dostála navrhnout k novému prošetření, ovšem dne 10. prosince 1948 z rozhodnutí TNK nebylo řízení proti J. Dostálovi obnoveno. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 173, inv. č. 203, spis č. 209 „Josef Dostál“.

konu trestu.²⁶ Zároveň ministerstvo vnitra vzneslo požadavek na pravidelné zasílání evidence vždy k 10. dni každého měsíce, v kterém se bude nacházet přehled všech odsouzených. Bezpečnostní referenti okresních národních výborů byli povinni vyhotovit kartu obviněných ve dvou výtiscích, z nichž jednu musel obdržet orgán, který delikty podle uvedeného dekretu stíhal. Odlišně postupovaly komise ve vztahu k vojenským osobám, které byly podezřelé a proti kterým bylo zahájeno trestní řízení. Z tohoto důvodu obdržela TNK v Zábřehu přílohu jak v případech vojenských osob postupovat. Ministerstvo vnitra žádalo, aby trestní nálezy okresních národních výborů týkající se vojenských osob, důstojníků, rotmistrů, mužstva (i v záloze) byly po právoplatném rozhodnutí zasílány ve dvojím vyhotovení vojenským velitelstvím v Praze, Brně a Táboře.²⁷

Dalším krokem bylo personální zastoupení TNK v rámci politických stran Národní fronty. Výběr každé kompetentní osoby byl plně v režii stranických předáků a musel být příslušnou stranou jednomyslně schválen. Ovšem objevily se i případy, kdy ti, kteří byli již schváleni, museli ze služebních nebo osobních pohnutek na členství v komisi rezignovat. Takový byl i případ kaplana ze Zvole Vincence Hurníka,²⁸ příslušníka lidové strany, který byl nucen ze své funkce odstoupit k 29. lednu 1946.²⁹ Důvodem k rezignaci byl fakt, že jako duchovní tuto funkci nemůže vykonávat, neboť dle sdělení arcibiskupské konsistoře v Olomouci je tato skutečnost v rozporu s kanonickým právem. Jako náhradníka po domluvě s představiteli vlastní strany navrhl

²⁶ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Předmět: Odsouzené osoby okresními národními výbory /okresními právními komisemi/ – evidence. Ze dne 7. listopadu 1945.

²⁷ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Hlášení trestních nálezů okresních národních výborů /okresních správních komisí/ dle dekr. 138/1945 proti voj. osobám. Ze dne 31. ledna 1946.

²⁸ Otázkou zůstává, zda V. Hurník svou rezignaci zdůvodnil skutečně pravdivě, nebo již v této době byly vůči jeho osobě uplatňovány jisté politické kroky. Vincenc Hurník byl v komunistickém tisku obviněn z kolaborace s nacisty jmenovitě s příslušníky SS. Komunistický atak byl naprosto cílený, neboť se blížily volby a komunisté měli potřebu zdiskreditovat své politické protivníky v Zábřehu a to zejména Československou stranu lidovou. Komunistická propaganda nebyla úspěšná, ve výsledku se zjistilo, že V. Hurník byl ve styku s partyzány a osobně pro ně opatroval potraviny. STEJSKAL, Jan: *Konflikty v soužití Čechů a Němců v Zábřehu v letech 1944–1946*. Olomouc 2013 (nepublikovaná magisterská diplomová práce), s. 142–144.

²⁹ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Věc: Resignace na členství v očištné komisi.

Pavla Rýznara, toho času člena Okresního národního výboru v Zábřehu.³⁰ Trestní senát byl pouze jeden a sám se podílel na všech rozhodnutích, která TNK v Zábřehu vynesla. Jak bylo již zmíněno, každá strana musela určit svého člena, který ji bude zastupovat, ale v jeho nepřítomnosti také muselo dojít k určení náhradníka pro případ absence hlavního stranického kandidáta. Politické zastoupení v rámci TNK Zábřeh bylo následující:

Československá strana lidová:³¹ profesor státního reálného gymnázia v Zábřehu Miroslav Žváček.³² Jako náhradník byl ustanoven správce družstva Jan Koutný.

Komunistická strana Československa:³³ za předsedu komise byl určen předseda Okresního národního výboru v Zábřehu JUDr. Josef Plachetka a dalším členem se stal Bohumil Kepřt. Jako náhradníci byli určení Alois Franke a Hynek Sitta.

Československá strana národně socialistická:³⁴ členem se stal odborný učitel František Bednář, náhradnický post obdržel soudní podúředník Karel Švancara.

³⁰ Navržen byl, nicméně v TNK z neznámých důvodů nezasedl.

³¹ V důsledku poměrně vysoké religiozity, měli lidovci v Zábřehu velmi silné pozice, což dokreslovala skutečnost, že mnoho jejich straníků bylo za okupace aktivní v rámci protifašistického odboje. Není proto divu, že Československá strana lidová získala při volbách do MNV dne 26. května 1945 největší počet hlasů ve městě a dosáhla zvolení 12 svých členů do MNV. SOKA Šumperk, fond AM Zábřeh 1945–1946, Obecní kronika Zábřeha, inv. č. B–X–9, poř. č. 9, nestránkováno. Vliv protestantských vyznání, charakteristických pro blízké Slezsko, se v regionu vyskytuje, nicméně zastoupení samotné je pouze v řádech několika tisíců věřících. Ještě před sčítáním obyvatelstva v roce 1930, jsou k dispozici čísla z roku 1910, která ukazují, kolik obyvatel se k jednotlivým církvím hlásilo. Výpočty ukazují počet věřících z jednoho tisíce zapsaných. V Mohelnici to bylo 984 římských katolíků, pět evangelíků, 12 židů. V Šilperku 994 římských katolíků, tři evangelíci a jeden vyznávající judaismus. V Zábřehu 990 římských katolíků, osm evangelíků a dva židé. Ostatní, kteří nejsou ve výsledku zahrnuti, byli zapsáni v jiných církvích nebo byli bez vyznání. *Statistický lexikon obcí v republice Československé. Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. II. Země Moravskoslezská*. Vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930, Praha 1935, s. 146.

³² Ten nahradil P. Rýznara, který byl navržen kaplanem V. Hurníkem. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Věc: Jmenování člena do komise o národní cti. Ze dne 14. února 1946.

³³ KSČ obdržela 11 mandátů do MNV. SOKA Šumperk, fond AM Zábřeh 1945–1946, Obecní kronika Zábřeha, inv. č. B–X–9, poř. č. 9, nestránkováno.

³⁴ Kronika neudává přesné výsledky u dvou zbývajících stran, pouze hovoří v tom smyslu, že obě měly takřka totožné výsledky. Rada města po volbách v roce 1946 sestávala ze čtyř členů za KSČ, čtyř lidovců, dvou za ČSNS a dvou za soc. dem. KSČ obdržela 11 mandátů do MNV. SOKA Šumperk, fond AM Zábřeh 1945–1946, Obecní kronika Zábřeha, inv. č. B–X–9, poř. č. 9, nestránkováno. Na základě výsledků voleb do ONV získali komunisté osm zástupců,

Československá sociální demokracie: členem TNK byl úředník městské policie Josef Šváb, jako náhradník byl určen tajemník obecního školského výboru Stanislav Motka.

Na činnosti TNK se chtěly podílet i další subjekty, jako například Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu, který se dotazoval dne 11. března 1946 u Okresního národního výboru v Zábřehu na možnost vyslání vlastního pozorovatele k jednání u "očistných komisí". Zároveň tento Svaz požadoval, aby před dalšími zasedáními byl vždy a včas informován.³⁵

V zásadě zůstalo obsazení TNK v Zábřehu až do obnovené retribuice v roce 1948 naprosto konstantní a všechny případy dle dekretu č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti byly prošetřovány jen jediným senátem.

Předseda trestní nalézací komise: JUDr. Josef Plachetka.

Členové: Miroslav Žvábek, František Bednář, Josef Šváb.

Jako zapisovatelka se všech jednání, u nichž se nalézala úplná spisová agenda a zápisy výslechů všech svědků, respektive obžalovaných, účastnila Dana Holková. Ta rovněž vedla veškerou administrativu, která náležela do kompetence TNK. Během svého působení, které komise započala sedmého ledna 1946, prošetřila celkově 297 případů. Z tohoto počtu bylo následně 36 obžalovaných shledáno vinnými a potrestáno.³⁶

---

lidovci rovněž osm, čtyři ČSNS, čtyři soc. dem. Okresní věstník pro správní okres Zábřeh ze dne 28. srpna 1946.

³⁵ V konečném složení komise neměl Svaz žádného zástupce. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Žádost SOPVP. Ze dne 11. 3. 1946.

³⁶ Z hlediska komparace je důležité zmínit, že TNK nacházející a vykonávající činnost na území Moravy a Slezska, vykazovaly obdobnou míru obvinění dle rozdělení deliktů. V Ostravě patřilo mezi nejčastější důvod obvinění přihlášení se k německé národnosti. Na druhém a třetím místě se nacházelo členství, jistě vlivem Niemczykova hnutí, ve Vlajce a fašistických Svato-plukových gardách. Celkem šlo o 759 případů. CHROBÁKOVÁ LNĚNÍČKOVÁ, Andrea: „Malý“ retribuční dekret v Ostravě v letech 1945–1948. Brno 2011 (nepublikovaná disertační práce), s. 111. Naproti tomu komise v Zábřehu projednávala pouze tři případy členství ve faš. organizacích. V Krnově, kde rovněž pracovala zdejší TNK, patřilo mezi nejčastější provinění přijetí říšskoněmeckého občanství (166 obvinění) a členství ve fašistických organizacích (83 obvinění). FRANEK, Jan: *Trestní nalézací komise v okrese Krnov během let 1945–1948*. Hradec Králové 2015 (nepublikovaná bakalářská práce), s. 30. V Brně také bylo nejčastějším obviněním přihlášení se k německé nebo maďarské národnosti. Jednalo se o 11 129 případů tj. 79, 4 % všech vznesených obvinění. Druhým nejvíce zmiňovaným proviněním se stalo, tak jako v případě TNK v Krnově a Ostravě, politická spolupráce s Němci nebo Maďary, jakož i členství ve fašistických organizacích (1 490 případů, tj. 10 %). JANSÁ, Luděk: *Malý retribuční dekret v Brně 1945–1948*. Brno 2011 (nepublikovaná magisterská diplomová práce), s. 75, 77.

Základní personální model senátu, tak jak je uveden, byl zastoupen u 109 případů, které byly projednány. Několika jednání se účastnili i tzv. náhradníci, přičemž člen KSČ Bohumil Kepřt v 29 případech, lidovec Jan Koutný v 30 případech a na jednom zasedání byl přítomen náhradník za Miroslava Žváčka Jan Koukal.³⁷ Členové měli za povinnost vždy před vynesením rozsudku jako tzv. zpravodajové přečíst obsah udání, výsledek dosavadního řízení, obsah výpovědi obviněného a výpovědi svědků. V tomto konání se střídali a dosáhli těchto výsledků: Dr. Plachetka přednesl 35×, František Bednář 40×, Miroslav Žváček 30×, Josef Šváb 26× a v šesti případech se na přednesu podílel Jan Koutný. Ve zbylých případech není zpravodaj zaznamenán, nebo se část spisu či celý spis nedochovaly. Ostatně Jan Koutný a Bohumil Kepřt byli jen dvěma náhradníky, kteří kdy v rámci zábřežské TNK usedli k jednací lavici, ostatní straničtí náhradníci se v dochované dokumentaci vůbec nevyskytují. Jako zajímavost se může jevit fakt, že ve velké míře byly pro administrativu TNK používány tiskopisy a papíry s hlavičkami NSDAP Hohenstadt. Výpovědi svědků, nebo pozvánky k jednání obsahují jak na rubu, tak i aversu nacistické hlavičky dokumentů. Jedná se převážně o tiskopisy jako např. žádost o německé občanství nebo doložení árijského původu. Je zřejmé, že poválečná situace byla opravdu složitá a úřady se musely papírem zásobit ze svých vlastních zdrojů, aby vůbec mohly náležitě fungovat. Německé tiskopisy se vyskytují ve spisech obviněných ještě i na podzim roku 1946.

Každý případ byl evidován v jednotlivém spisu. Spis zahrnuje v prvé řadě udání, dle kterého se potom odvíjela veškerá vyšetřovací činnost. Nutností bylo sepsání veškerých údajů o obviněném, to znamená jméno, datum narození, místo a okres narození, bydliště a zaměstnání. Tyto údaje byly sepsány před TNK, která byla zastoupena referentem, projednávajícím úředníkem a zapisovatelkou. Samotná udání byla ovšem sepisována skoro vždy na stanicích Národní bezpečnosti nebo Sboru národní bezpečnosti. Příslušníci SNB se při sepisování udání a zpráv o zatčení drželi svých přesně stanovených zásad a nacionále obviněných byly obsáhlejší než v případě TNK. Z těchto dokumentů se proto lze dočíst, jestli obviněný byl vojákem, nebo nevojákem, jakého byl vyznání, zda byl zachovalý, jaký měl majetek nebo jakou měl ve své obci pověst. Velikost spisu se u každého případu značně liší. Vše záleželo na tom, jak dlouho byl případ projednáván, a na počtu svědků, kteří vypovídali. Počet materiálu vzrůstal i tím, že osoba byla v jedné věci vyslechnuta velkým množstvím institucí a veškerý tento materiál byl zakládán do spisu. Obzvláště rozsáhlá jsou odvolání, která v některých případech mají

³⁷ SOkA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 170, inv. č. 202, č. spisu 121 „Heřman Fritscher“.

i několik desítek stran, na kterých se odsouzený, v často dosti subjektivních rysech, snaží ozřejmit svou situaci. K obviněným se vyjadřovaly i místní národní výbory, kdy obzvláště zástupci KSČ byli těmi, kteří z velké části byli pro následné odsouzení a málokdy přišli s pozitivní charakteristikou dané osoby. Ve spisech je možno nalézt velice pestrou škálu dokumentů, které vykreslují tehdejší způsoby vyšetřování a i fungování různých úřadů státní správy. V prospěch obviněného psali různá dobrozdání osoby, které ho znaly, nebo které se podílely během okupace s dotyčným například na odbojové činnosti. Mnohdy jsou tato osvědčení podepisována i desítkami osob, které se zaručují za to, že obviněný byl nařčen neprávem a je naopak dobrým Čechem. V těchto případech byly velice agilní závodní rady, jež zasílaly buď pozitivní, ale i negativní zprávy o obviněných z doby okupace. Ve složkách se nalézají také jízdenky, které byly použity při cestování před TNK, tiskopisy vykazující pracovní neschopnost, a tudíž nemožnost, aby se svědek účastnil jednání, ale i německá vysvědčení nebo průkazy o arijském původu. Naproti tomu fotografie se zde nevyskytují téměř žádné, ze všech případů, které byly probádány, a to i v rámci další spisové agendy,³⁸ se podařilo nalézt jen několik fotografií.

Dekret č. 138/1945 Sb. umožňoval v podstatě udělení tří druhů trestů. TNK mohla udělit trest vězení, peněžité pokuty a trest veřejného pokárání. Tyto tresty se mohly navzájem prolínat a kombinovat, takže ve výsledku bylo možno dle tzv. malého retribučního dekretu uložit až sedm druhů trestů. Vězení mohlo být uděleno až do výše jednoho roku, pokuta do milionu korun a veřejné pokárání bylo ve většině případů oznamováno, respektive vyvěšováno na veřejně přístupných místech, jako byl obecní úřad, místo bydliště nebo v místě, kde odsouzený vykonával své zaměstnání.

Výše pokuty vycházela z majetkových možností daného odsouzeného. U řemeslníků a zaměstnanců byla proto nižší než u majitelů továren a firem. To nebyl případ trhovkyně Ludmily Malinkové, ta za své chování musela uhradit pokutu ve výši 10 000 Kčs.³⁹ Mnohdy komise také stanovila přesné datum splatnosti, při nedodržení hrozil trest exekuce. To byl například případ Jana Píče, který byl odsouzen za přijetí říšskoněmeckého občanství, ten musel pokutu ve výši 1 000 Kčs splatit do tří dnů od vydání rozsud-

³⁸ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, 179, 180, 181, 182, inv. č. 208 /A–Z/, Vyšetřovací komise při ONV Zábřeh. /Vyšetřování osob podezřelých z nacistické a protistátní činnosti. Členové nacist. organizací. Abeced. uspořádáno./ 1945.

³⁹ Provinění L. Malinkové spočívalo v podpoře a vychvalování činů nacistů a taktéž ve schvalování následků atentátu na zastupujícího říšského protektora. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 171, inv. č. 202, spis č. 151 „Ludmila Malinková“.

ku.⁴⁰ Naproti tomu nejnižší pokuta byla 500 Kčs. Tato byla udělena celkem ve čtyřech případech. Nejčastěji udělovanou pokutou byla pokuta udělovaná v celkové výši 5 000 Kčs a 1 000 Kčs, obě byly vyhlášeny v pěti případech. Následovaly pokuty po 500 Kčs ve čtyřech případech, 2 000 Kčs ve dvou případech, 3 000 Kčs v jednom případě a nakonec 10 000 Kčs ve dvou případech.

Trest vězení, jak již bylo uvedeno, mohl být udělen až do výše jednoho roku. K tomuto kroku přistoupila komise pouze u jednoho případu. Anna Peichlová byla k 12 měsícům vězení odsouzena dne 25. března 1946. Její provinění spočívalo v tom, že udala jistého Marečka, který byl poté odsouzen k tříměsíčnímu vězení. Také se hrubě vyjadřovala na adresu českého národa a žádala jeho vyhlazení. K trestu vězení obdržela i trest veřejného pokárání.⁴¹ V každém případě, ve kterém byl obviněný před vynesením rozsudku umístěn do vazby, se čas strávený ve vazbě započítával do výroku o vině a tato doba byla v trestu zohledněna jako trest již uplynulý. V případě Ludmily Malinkové se v závěrečném usnesení hovoří, že do trestu se započítává vazba v trvání 2 hodin a 15 minut.⁴² Toto je nejkratší trvání vazby, které se ve spisech TNK nachází. S nejkratším trestem odešla od komise Josefa Liepoldová, která urážela české obyvatelstvo, vedla urážlivé řeči o Ed. Benešovi, vzala si německého poddůstojníka a celým svým chováním vystupovala jako Němka. Liepoldová byla odsouzena k trestu vězení v trvání dvaceti čtyř hodin, k pokutě ve výši 5 000 Kčs, při nedobytnosti částky k dalšímu vězení v délce jednoho měsíce.⁴³

Z hlediska současného pohledu společnosti se může jevit trest veřejného pokárání jako nepřiliš adekvátní a možná i bezvýznamný. Ovšem poválečná společnost byla značně odlišná od dnešní. Obzvláště v malých obcích a na venkově byl trest veřejného pokárání, který byl vyhlášen na veřejném místě, pro odsouzeného člověka neblahou zkušeností. Pokud odsouzený obdržel od TNK tento druh trestu, nemohl tím pádem od okresního národního výboru získat velmi důležité tzv. potvrzení o národní spolehlivosti, které ur-

⁴⁰ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 169, inv. č. 202, spis č. 94 „Jan Píček“.

⁴¹ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 167, inv. č. 202, spis č. 54 „Anna Peichlová“.

⁴² Nad Ludmilou Malinkovou byl konečný resultát vyhlášen až 18. května 1950. Z důvodu údajného udavačství byl její případ předán MLS v Olomouci. Posléze spis putoval od okresního národního výboru v Zábřehu k okresnímu soudu v Mohelnici. Trestní řízení nebylo právoplatně skončeno do dne účinnosti zákona č. 34/1948 Sb. tj. do 2. dubna 1948. Závěrečné projednání tudíž opět přešlo na ONV Zábřeh. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 171, inv. č. 202, spis č. 151 „Ludmila Malinková“. Ve stejný den byl s konečnou platností odsouzen i Vladislav Jurenka. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 175, inv. č. 203, spis č. 236 „Vladislav Jurenka“.

⁴³ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 168, inv. č. 202, spis č. 70 „Josefa Liepoldová“.

čovalo státní spolehlivost osoby. Dokument, který byl v poválečném Československu velmi významný z hlediska zaměstnání. Bez tohoto osvědčení bylo zcela nemožné zaměstnání získat. Dá se říci, že trest veřejného pokárání byl pro odsouzeného takřka existenční záležitostí.⁴⁴

Pro styk s Němci nedostal dne 5. listopadu 1945 osvědčení o národní spolehlivosti od Městského národního výboru v Lošticích Ladislav Giebl. Proti tomuto výměru se mohl ve lhůtě patnácti dnů odvolat u MNV v Lošticích nebo u Okresního národního výboru v Zábřehu.⁴⁵ V každém případě, ve kterém TNK vynesla rozsudek veřejného pokárání, bylo vždy stanoveno vyvěšení opisu trestního nálezu na úřední tabuli obce, ve které odsouzený bydlel, v délce jednoho měsíce. Po uplynutí této doby musel být opis z úřední tabule sejmut a vrácen Okresnímu národnímu výboru v Zábřehu. Toto je možno nalézt v případě Emilie Holanové z Loštic, která byla obviněna z toho, že se v roce 1943 ucházela o říšskoněmecké občanství a z nadměrného styku s Němci. Holanová bydlela u své sestry v Olomouci a společně s ní prodávala mléko v místní mlékárně. Sestra Holanové měla německé občanství v důsledku sňatku s příslušníkem německé armády. Před osvobozením se obě sestry z Olomouce odstěhovaly do Loštic. Jméno Holanové bylo také nalezeno v seznamu německých státních příslušníků, který byl veden Blokkleiterem NSDAP Bruno Haukem.⁴⁶ Hauk sám po válce v Litovli vypověděl, že Holanové vydával speciální potravinové listky určené jen německým příslušníkům. 20. února 1947 byla Em. Holanová odsouzena k veřejnému pokárání a k pokutě ve výši 1 000 Kčs, v případě nedobytnosti k dalšímu trestu vězení v délce jednoho týdne.⁴⁷ Nejčastěji udělovaným druhem trestu byl trest ve formě pokuty a veřejného pokárání. Tato kombinace byla udělena celkem v deseti případech. K tomuto trestu byla odsouzena i Anna Pavlíková ze Zvole. Němka Pavlíková byla odsouzena za ohlášení poslechu zahraničního rozhlasu a za terorizování Čechů v obci. Své české spoluobčany častovala výrazy: „česká pakáz“ a „český pse“. 30. listopadu 1946 byla odsouzena k výše zmíněnému trestu.⁴⁸

Druhým trestem, který byl nejvíce používán komisí, byl trest veřejného pokárání a třetím trestem trest vězení a veřejného pokárání. S trestem vězení

⁴⁴ B. Frommer uvádí případ ženy, která byla nucena napsat dopis Ed. Benešovi s prosbou o obdržení osvědčení o národní spolehlivosti: „Bojuji nyní existenčně. Manžel nemůže dostat ani zaměstnání. Protože nemá národní spolehlivosti.“ FROMMER, B.: c. d., s. 278.

⁴⁵ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 171, inv. č. 202, spis č. 138 „Ladislav Giebl“.

⁴⁶ V době okupace jedna z důležitých postav v Lošticích. V rámci fondu TNK Zábřeh, tato osoba figuruje v několika dalších případech.

⁴⁷ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 169, inv. č. 202, spis č. 113 „Emilie Holanová“.

⁴⁸ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 170, inv. č. 202, spis č. 128 „Anna Pavlíková“.

a veřejného pokárání odešel od komise i František Hájek z Moravičan. Hájek byl odsouzen kvůli podání žádosti o německé občanství, které mu bylo v roce 1943 uděleno. V důsledku toho musel Hájek žádat o osvědčení o národní spolehlivosti a jeho rodinný domek byl dán pod národní správu.⁴⁹

Co se týče věkového rozvrstvení, je mezi odsouzenými značný věkový rozdíl. Nejmladším odsouzeným byl Rudolf Friedrich z Vitošova, který se narodil 2. října 1927. Friedrich byl odsouzen 24. dubna 1947 k veřejnému pokárání za to, že jako příslušník Hitlerjugend nadával a hrubě urážel české občany. V roce 1941 napadl v obci Česku Pospíšilovou a křičel, že svou dýkou: „...bude párat česká břicha“.⁵⁰ Naopak nejstarším odsouzeným byl Petr Adámek narozen 16. prosince 1873. Odsouzen byl za schvalování nacistického režimu a také za to, že poskytoval finanční příspěvky pro NSDAP. Dne 30. listopadu 1946 byl odsouzen k veřejnému pokárání, k trestu vězení v trvání čtyřiceti dnů a k pokutě ve výši 5 000 Kčs. V případě nedobytnosti částky k vězení v trvání jednoho měsíce.⁵¹

Z celkového počtu 297 případů projednaných před TNK Zábřeh bylo odsouzeno 36 osob z 35 případů (tj. 12 %), které skončily vynesením trestu.⁵² V rámci případu sester Ariadne a Jitky Žůrkových byly obě komisi shledány vinnými a následně odsouzeny.⁵³ V archivní dokumentaci je možno nalézt další případ, kdy pod hlavičkou jednoho případu stanuli před komisí dva obvinění. Jednalo se o případ Ferdinanda Ellgnera a Jindřicha Müllera. Müller i Ellgner se v červenci 1942, pod tlakem Amtsleitara Neunera, účastnili v obci Zvole kácení lípy Svobody. Ferdinand Ellgner byl odsouzen 2. října 1946 k peněžité pokutě ve výši 1 000 Kčs, v případě nedobytnosti k trestu vězení ve výši jednoho měsíce a k veřejnému pokárání.⁵⁴ Ohledně trestu pro Müllera je spis o závěrečné usnesení ochuzen. Z tohoto důvodu není počet odsouzených vyšší. Další dva obvinění se nalézají v případě Bedřicha Jaška a Jana Pelcla. Oba byli obviněni ze spolupráce s Němci, zatímco Pelcl vyšel

⁴⁹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 169, inv. č. 202, spis č. 111 „František Hájek“.

⁵⁰ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 172, inv. č. 202, spis č. 167 „Rudolf Friedrich“.

⁵¹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 170, inv. č. 202, spis č. 124 „Petr Adámek“.

⁵² Rozsudky byly vyneseny za pestrout škálu provinění, která postihovala všechny odstavce dekretu, z něhož komise vycházela. TNK udělila celkem trest pokuty ve výši 59 000 Kčs, trest vězení v celkovém trvání 1 030 dnů, včetně několika desítek kombinací všech druhů trestů. Celkem bylo odsouzeno 22 mužů a 14 žen. Bylo potrestáno dvacet dva Čechů a devět Němců. V pěti případech nebyla národnost prokazatelně zjištěna.

⁵³ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 166, inv. č. 202, spis č. 27 „AriadneTäuberová a spol.“.

⁵⁴ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 169, inv. č. 202, spis č. 92 „Ferdinand Ellgner, Jindřich Müller“.

bez trestu, Jašek byl dne 24. dubna 1947 odsouzen k veřejnému pokárání a peněžité pokutě ve výši 1 000 Kčs, v případě nedobytnosti k trestu vězení v délce pěti dnů.⁵⁵

Odvolání mohl po vynesení rozsudku podat každý, kdo od TNK obdržel nějaký druh trestu. Toto byl vcelku zásadní rozdíl ve vztahu k praxi, která byla používána u Mimořádného lidového soudu. Včas podané odvolání mělo odkladný účinek. Odvolání mohl podat jak odsouzený, tak jeho právní zástupce ve lhůtě osmi dnů po doručení rozsudku. O odvolání rozhodoval příslušný zemský národní výbor, v případě Zábřehu šlo o ZNV v Brně. Rozhodovací činnost byla tudíž plně v rukou ZNV, který rozhodoval na základě spisového materiálu první instance a na základě odvolání. Zemský národní výbor ovšem nemohl trest vynesený TNK nijak zvýšit, mohl jen trestní nálezní potvrdit, popřípadě zmírnit, nebo nálezní úplně zrušit.⁵⁶ Odsouzená osoba mohla vznést námitky proti vedení celého řízení, učiněným výpovědím svědků, důkaznímu materiálu a zároveň mohla další důkazy navrhnout. Proti rozhodnutí ZNV nebylo možno podat odvolání. Pokud s výrokem ZNV odsouzený nesouhlasil, mohl již jen poslat stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Praze. Ta neměla sama o sobě odkladného účinku.⁵⁷ Z celkového počtu 36 trestů, které vzešly z činnosti TNK, podalo odvolání osm odsouzených. Šlo o Karla Kolomazníka,⁵⁸ Jiřinu Němcovou,⁵⁹ Aloisii Horníčkovou,⁶⁰ Jana Vachutku,⁶¹ Josefu Liepoldovou,⁶² Ladislava Giebla,⁶³ Františka Vlčka⁶⁴

⁵⁵ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 172, inv. č. 202, spis č. 163 „Bedřich Jašek, Jan Pelcl“.

⁵⁶ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Moravskoslezský Zemský národní výbor 1945, Projev Dr. Josefa Hoffmanna ministerského rady ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945, O trestním řízení správním, s. 6.

⁵⁷ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 205, sign. Provádění dekretu pres. republiky na ochranu národ. cti. Směrnice a hlášení. 1945–1948 /1949/, Moravskoslezský Zemský národní výbor 1945, Projev Dr. Josefa Hoffmanna ministerského rady ve schůzi předsedů okresních národních výborů a bezpečnostních referentů v Brně dne 6. prosince 1945, O trestním řízení správním, s. 6.

⁵⁸ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 165, inv. č. 202, spis č. 1 „Karel Kolomazník“.

⁵⁹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 165, inv. č. 202, spis č. 17 „Jiřina Němcová“.

⁶⁰ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 166, inv. č. 202, spis č. 21 „Aloisie Horníčková“.

⁶¹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 166, inv. č. 202, spis č. 25 „Jan Vachutka“.

⁶² SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 168, inv. č. 202, spis č. 70 „Josefa Liepoldová“.

⁶³ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 171, inv. č. 202, spis č. 138 „Ladislav Giebl“.

⁶⁴ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 173, inv. č. 202, spis č. 205 „František Vlček“.

a Marii Smékalovou.⁶⁵ Karel Kolomazník byl osvobozen v plném rozsahu, Jiřina Němcová osvobozena amnestií z června 1948. Zamítnuto bylo odvolání Aloisii Horníčkové. Případ Jana Vachutky byl vrácen první instanci a v roce 1950 znovu plně potvrzen. Ladislavu Gieblovi bylo částečně vyhověno a zároveň se na něj vztahovala amnestie z roku 1948. Odvolání Josefy Liepoldové bylo ZNV akceptováno a Liepoldová byla osvobozena. Případ Františka Vlčka byl vrácen první instanci a na Marii Smékalovou se rovněž vztahovala amnestie.

4 Jednotlivé případy projednáváné TNK Zábřeh

Komise v Zábřehu se zabývala případy, které zohledňují takřka všechny paragrafy tzv. malého retribučního dekretu. Škála provinění byla široká a nedá se říci, že by kauzy, jež se před TNK dostaly, vybočovaly z běžného úzu vyšetřování v rámci českých zemí. Za pomoci dekretu č. 138/1945 Sb. byli potrestáni větší či menší viníci, kteří participovali na válečném dění v našem státě. Hlavní problém spočívá v tom, že o osudech těchto lidí rozhodovaly osoby, krom předsedy komise, bez právnického vzdělání. Dalším aspektem, který devalvuje činnost dekretu, byly pohnutky, kvůli nimž byla udání podána. Pro ilustraci jsou uvedeny dva případy, které svou formou a obsahem tento koncept narušují. Ona démonická kolaborace, tak jak je chápána lidmi bez hlubší znalosti historie, se ve výsledku ve vztahu k dekretu č. 138/1945 Sb. rozpadá na větší množství sousedských, příbuzenských, mileneckých či případně negativních mezilidských vztahů, které tvořily mozaiku chaotických časů v poválečném Československu.

Hermína Foretová – zastaveno

Hermína Foretová nar. 14. června 1925 byla obviněna z intimního styku s příslušníkem gestapa v Šumperku Eduardem Hurníkem. Hurník byl mezi zdejšími lidmi nechvalně znám a všichni se kontaktu s ním vyhýbali. Na Foretovou podal udání její bývalý milenec František Krobot z Rovenska⁶⁶. Krobot Foretovou obvinil ze schůzek s Hurníkem, kterých se měla účastnit v Rovensku, a také z toho, že Foretová o něm a o dalších obyvatelích Rovenska rozhlašovala, že budou všichni zastřeleni. Obsahem udání byl také fakt, že Foretová žila ve společné domácnosti s příslušníkem německého četnictva. 19. června 1945 byla Foretová předvolána na stanici Národní bezpečnosti

⁶⁵ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 176, inv. č. 202, spis č. 274, „Marie Smékalová“.

⁶⁶ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 165, inv. č. 202, spis č. 14 „Hermína Foretová“.

stráže v Zábřehu, aby podala výpověď. Foretová vypověděla, že se s Hurnikem setkávala jen proto, aby u něj vymohla propuštění Fr. Krobota z vězení, ve kterém byl toho času držen. Zároveň dodala, že s německým četníkem žije a v brzké době si jej chce vzít. Dále oznámila, že udání ze strany Krobota bylo podáno ze msty, neboť se u jejích rodičů Krobot vyjádřil v tom smyslu, že pokud Foretová s ním nebude v mileneckém svazku, oznámí její styky ruské zpravodajské službě. Případ Foretové se dostal před TNK v průběhu roku 1946, jak je patrné ze žádosti o zjištění jejího pobytu. V červenci 1945 se Foretová odstěhovala z Výprachtic č. 336 společně i s bývalým německým četníkem Plhou.⁶⁷ Hermína Foretová nahlásila svůj pobyt do Těchonína, nicméně díky zprávě velitele SNB v Mladkově bylo zjištěno, že se nenachází ani v této obci. Začátkem prosince 1946 se konečně TNK v Zábřehu dozvěděla o jejím působišti. Toho času se Foretová (Plhová) nacházela v Mariánských Lázních. V tomto lázeňském městě byla následně Foretová vyslechnuta policejními orgány a doznala se ke schůzkám s Hurnikem, ovšem jen v případech, kdy ho uplácela potravinami v prospěch svého vězněného milence Krobota. V Mariánských Lázních byl vyslýchán i samotný Plha, který objasnil svůj nástup k německému četnictvu, ke kterému byl poslán po svém zranění, která utrpěl v důsledku tažení německé Wehrmacht v Polsku a Francii. Po těchto všech peripetiích došla TNK ke konečnému rozhodnutí a dne 20. února 1947 bylo stíhání Hermíny Foretové zastaveno.

V případě Foretová hraje velmi důležitou roli člen gestapa v Opavě Eduard Hurník. Eduard Hurník nar. 12. září 1895 v Bohumíně bydlel v Opavě, kde vykonával povolání tanečního mistra, poté vstoupil do služeb gestapa.⁶⁸ Jeho hlavní devizou bylo to, že naprosto precizně ovládal němčinu, češtinu a polštinu. Tím pádem se nejprve osvědčil jako tlumočník, následně se sám aktivně podílel na zásazích proti odbojářům a všem, které gestapo uznalo za vhodné k zatčení. Jako člen gestapa sloužil v Opavě a podílel se na vyšetřování určitých případů v okrese Zábřeh. Tento příslušník tajné státní policie byl na Zábřežsku dobře znám. Jeho metody zacházení se zatčenými patřily k těm nejkrutějším. Z výpovědi Josefa Pospíšila provedené 13. června 1945 na stanici Národní bezpečnosti v Zábřehu: „Při vyšetřování na gestapu v Šumperku jsem byl členem gestapa Hurnikem a Brücknerem tělesně týrán, tak až jsem upadl do bezvědomí a při bití mně úplně rozbili můj ušlechť

⁶⁷ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 165, inv. č. 202, spis č. 14 „Hermína Foretová“. Thč. 14/46 Hermína Foretová – vyšetřování, 7. října 1946.

⁶⁸ Jak vyplývá z výpovědi jeho dcery Traude Gumelové (Hurnikové). SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 208 /C–H/, Vyšetřovací komise při ONV Zábřeh. /Vyšetřování osob podezřelých z nacistické a protistátní činnosti. Členové nacist. organizací. Abeced. uspořádáno./ 1945. spis „Adéla Hurníková“, Protokol ze dne 3. června 1945.

chrup. Byl jsem vyslýchán po dva dny a vždy velmi tělesně týrán. Jeden gestapák mě vždy držel a druhý tloukl, přitom se střídali. Při vyšetřování choval se Hurník velmi drze a říkal mně, vy čekáte všichni na Beneše, ale nemyslete si, že přijde.⁶⁹ Během zatýkání Jaroslava Jarmary z Třeštiny, měl obviněného zbít do bezvědomí „žilou“ a zároveň při odchodu z domu Jarmary udeřit jeho matku tak, že se jí otevřela rána po operaci břicha, což vedlo k jejímu následnému úmrtí.⁷⁰ Na konci války utekli Hurníkovi z Opavy do říšského města Dessau. Po bombardování ovšem město opustili a vrátili se zpět do Zábřehu. Rozhodli se znovu k cestě do Dessau, nicméně byli poté zadrženi jednotkami Rudé armády v Rudolci u Jihlavy. V Rudolci byli rozděleni na muže a ženy, ovšem před rozdělením instruoval Hurník svou ženu v tom smyslu, aby odjela znovu do Zábřeha k starostovi obce Skalička Knobovi.⁷¹ Ten jim následně obstaral ubytování, které manželka a dcera Ed. Hurníka dlouho nevyužily, neboť byly prozrazeny a internovány v místních kasárnách. Na Adélu Hurníkovou i Traude Gumelovou uvalil soudce Okresního soudu v Mohelnici „vazbu uschovací“. Propuštěny z věznice Mírov byly 3. srpna 1945. Obě byly v červnu 1945 zatčeny z důvodu, že vědí o úkrytu Hurníka. Z dochovaných materiálů nelze zjistit přesné datum Hurníkova zatčení, vodítkem se ovšem stalo to, že první výslech s ním byl v Zábřehu uskutečněn 12. června 1945. Po dokázání všech vin, kterých se dopustil, byl Eduard Hurník MLS v Opavě shledán vinným a dne 3. května 1947 popraven.⁷²

JUC. Alois Otzipka – zastaveno

Alois Otzipka se narodil 24. září 1904 v Kozmicích. V Šilperku, dnešních Štítech, vykonával od října 1938 funkci místního římskokatolického duchovního. Byl obviněn ze sympatizování s nacistickým režimem a z podpory tohoto režimu. Otzipka dle svědectví vystupoval jako Němec, po mších nechával hrát německou hymnu, zdravil vztyčenou pravicí a nosil odznak s hákovým křížem. Také se měl vyjádřit, že nechce učit české děti. Při rozho-

⁶⁹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 208 /C–H/, Vyšetřovací komise při ONV Zábřeh. /Vyšetřování osob podezřelých z nacistické a protistátní činnosti. Členové nacist. organizací. Abeced. uspořádáno./ 1945, spis „Eduard Hurník“.

⁷⁰ Výslech Jaroslava Jarmary ze dne 13. června 1945. SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 208 /C–H/, Vyšetřovací komise při ONV Zábřeh. /Vyšetřování osob podezřelých z nacistické a protistátní činnosti. Členové nacist. organizací. Abeced. uspořádáno./ 1945, spis „Eduard Hurník“.

⁷¹ SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 178, inv. č. 208 /C–H/, Vyšetřovací komise při ONV Zábřeh. /Vyšetřování osob podezřelých z nacistické a protistátní činnosti. Členové nacist. organizací. Abeced. uspořádáno./ 1945, spis „Adéla Hurníková“, Protokol ze dne 2. června 1945.

⁷² KOLÁŘ, Ondřej: *Opavské gestapo pohledem jeho příslušníka*. Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy, 40, 2014, č. 1, 2, s. 48.

voru se svědkem Robertem Koubkem vychvaloval německou brannou moc za její působení při napadení Polska. Nemístně se vyjadřoval o manželce Ed. Beneše a také na svědkův pozdrav „Sbohem“ odpověděl „Heil Hitler“. Alois Otzipka vychodil německou osmitřídní školu, česká v jeho obci nebyla, a poté na německém klasickém gymnáziu v Opavě složil maturitní zkoušku. Ve dvacátých letech se Alois Otzipka živil jako zedník, následně nastoupil ke studiu na české teologické fakultě v Olomouci. Na kněze byl Otzipka vysvěcen 5. července 1934 v Olomouci. Po vysvěcení působil jako kaplan v Zábřehu,⁷³ pak ve Šternberku, v Moravské Radiměři a jako správce fary ve Slavkově u Lipníka. V Šilperku byl ustanoven jako správce fary a 4. května 1939 se s konečnou platností stal farářem.⁷⁴ V době poválečného vyšetřování byl Otzipka zapsán na právnické fakultě brněnské Masarykovy univerzity a zastával post předsedy Okresního národního výboru ve Šternberku. 9. června 1945 byl Otzipka ve Šternberku zatčen a měla následovat domovní prohlídka jeho příbytku. S tou bylo započato až o několik hodin později, protože u Otzipky bydlel v tu dobu generál Rudé armády. V den zatčení nastoupil výkon vazby ve Šternberku, z vazby byl propuštěn o deset dnů později, tj. 19. června 1945. Důležitou otázkou pro vyšetřování se stalo to, zda Otzipka měl československé, nebo říšskoněmecké státní občanství. Dle popisu rodného listu z Kozmic a také za pomoci vyjádření arcibiskupské konsistoře v Olomouci se ve výsledku ukázalo, že Otzipka německé občanství neměl. I během svých studií vystupoval jako Čech a dle seminárního katalogu byl také jako Čech zapsán. Ovšem k případu Otzipka se vyjádřilo samotné ministerstvo vnitra, když 23. března 1949 zaslalo Okresnímu národnímu výboru v Zábřehu oznámení, že během sčítání lidu v sudetské župě vyplnil Alois Otzipka německou řec jako mateřskou a k 17. květnu 1939 národní příslušnost také německou. V rámci sčítání lidu označil totiž Otzipka kolonku s výrazem „*Abstamungarisch – deutsch*“. Avšak v roce 1930 měl ve svém sčítacím archu zaznamenanu národnost československou. Toto nelze brát za definitivní stanovisko, důležité je mít na paměti to, že Otzipka pocházel z Hlučínska, tudíž jeho národnostní vztah musel být dosti ambivalentní. Pro průběh vyšetřová-

⁷³ Svědek Josef Slavík, konsistorní rada a farář ve Štěpánově udal na velitelství stanice SNB ve Štěpánově, že s JUC. Otzipkou sloužil na farním úřadu v Zábřehu, kam JUC. Otzipka přišel v srpnu 1934 jako kaplan. Za svého pobytu v Zábřehu sympatizoval s Němci, vyhledával jejich společnost a proto měl být z tohoto důvodu ze Zábřehu přemístěn. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“. SNB Velitelství stanice Velká Radiměř, okres Polička, Věc: JUC. OTZIPKA Alois z Velké Radiměře podezření z činů podle dekretu přes. rep. č. ze dne 28. listopadu 1946.

⁷⁴ Arcibiskupská konsistoř v Olomouci, Věc: Otzipka Alois, přestupek dekretu č. 138/1945 Sb., ze dne 28. ledna 1949. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

ní bylo stěžejní také to, jak Otzipka z hlediska národnostního a politického během svého působení vystupoval ve vztahu k obyvatelstvu.⁷⁵ Od roku 1941 měl farář Otzipka poměr s Němkou Paulou Ehrenbergerovou, z tohoto svazku se narodily dvě děti, na které obviněný posílal určité finanční obnosy. Nicméně svůj vztah s Ehrenbergerovou v tentýž rok ukončil.⁷⁶ Navzdory všemu byl Otzipka 2. července 1941 zatčen opavským gestapem a poslán do koncentračního tábora v Dachau. Důvodem byl fakt, že pomáhal českému podnikateli, majiteli pily v Šilperku, Petru Königovi. Pro Königa Otzipka intervenoval ve věci přidělení kulatiny. Kulatinu König potřeboval, aby jeho podnik mohl být provozu schopný a aby nemusel být dotlačen k propouštění převážně českých zaměstnanců. Avšak na tuto okolnost přišel místní Ortsleiter NSDAP, který byl rovněž majitelem pily a jako Němec si činil na pilu Königa, příslušníka české národnosti, nároky. Ortsleiter se dopátral toho, že König dostal příděl dřeva jen z důvodu zákroku šilperského faráře, a po konzultaci se svým nadřízeným Kreisleiterem NSDAP vše udal u opavského gestapa. Jako důvod umístění do koncentračního tábora uvedlo gestapo, že Otzipka „slovem i skutkem napadá německé nacionální hnutí“⁷⁷ a že má neblahý vliv na mládež. Do Dachau byl Otzipka předán 25. září 1941 a umístěn na blok č. 26 společně s kněžími s německou, českou, polskou, belgickou a francouzskou národností.⁷⁸ Z koncentračního tábora byl propuštěn společně s dalšími

⁷⁵ Na tuto otázku nemohla arcibiskupská konsistoř odpovědět, protože archiv generálního vikariátu se nacházel v Bránicích a v roce 1945 kompletně vyhořel. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

⁷⁶ Otzipka měl s německou učitelkou Ehrenbergovou dva syny a to Reinera a Herwiga. Ke svému vztahu se později vyjádřil: „Za mého působení v Radiměři u Svitav v r. 1936, kterážto jest německá, byl jsem pozván na učitelský večírek, pořádaný v soukromém bytě učitelky Štěpánkové. Na týž večírek byla pozvána také přítelkyně Štěpánkové Ehrenbergerová Pavla. Podotýkám, že všichni účastníci byli německé národnosti, jelikož českých škol v místě nebylo. Na poměr jsem nepohlížel přímo s kněžského stanoviska a měl jsem v úmyslu se s ní v budoucnu oženiti. Proto jsem se nesnažil s ní vzájemný poměr přerušiti, a jelikož mi byla sympatická tento se čím dál více utužoval. Narození dítěte jsem církevním úřadům nehlásil a rovněž před civilním obyvatelstvem zůstal tento poměr utajen. Když jsem nastoupil místo v Šilperku vzal jsem Ehrenbergerovou a tato mi dělala hospodyní. Děti byly svěřeny do výchovy řádu Diakonisek v Sobotíně.“ Na ukončení poměru měl zájem po válce generální vikář, během války gestapo. Protokol sepsaný na ředitelství NBS v Olomouci ze dne 18. června 1945, s. 8. SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

⁷⁷ SOKa Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

⁷⁸ Další z faktů, které byly Otzipkovi kladeny za vinu bylo to, že nenosil žádné označení na vězeňském stejnokroji, které by označovalo jeho českou národnost. Otzipka vypověděl, že si toto nikdy neuvědomil, že rozhodně jako Němec nikdy v táboře nevystupoval a hlavně A. Otzipka byl v tu dobu jediný kněz české národnosti v táboře. Němečtí vězni nosili oblečení bez identifikačních znaků. Do tábora byli posláni dříve dopraveni další čeští duchovní ze Sachsenhausenu a ti již byli označeni písmenem „T“ jako Češi. Dle vězeňské kartotéky byl automaticky, díky pří-

180 říšskoněmeckými duchovními dne 9. dubna 1945. Ve výpovědi českého duchovního Bedřicha Hoffmana se nachází vzpomínky na Otzipku během jeho uvěznění v Dachau. Hoffman vypověděl, že Otzipka se vždy velice zdvořile vybavoval s českými vězni, vždy s nimi hovořil česky a vyvrátil naopak tvrzení, že by se Otzipka měl v koncentračním táboře k Čechům chovat povýšeně a přezíravě.⁷⁹ K hraní německé hymny v kostele se Otzipka vyjádřil, že hrána být musela, protože to bylo nařízení zábřežského landráta, dále uvádí, že za jeho působení v Šilperku byla hrána jen dvakrát. K vychvalování německé Wehrmacht se Otzipka vyjádřil zcela negativně, řekl, že tento výrok nikdy nepoužil a že se svědkem Koubkem tuto problematiku nikdy neprobíral.⁸⁰ Rovněž kategoricky popřel bod v udání, podle kterého se měl hanlivě vyjadřovat o českých dětech a pronést větu, z níž měla být patrná neochota tyto děti vzdělávat. Přiznal se k nošení odznaku s hákovým křížem, ovšem tento odznak označil za symbol náležící příslušníkům německého autoklubu, o tom, že se na odznaku nachází hákový kříž, neměl ponětí. Celý případ se velmi táhl, spis je nabytý různými dokumenty z velkého množství úřadů dle toho, kde všude Otzipka během svého kněžského života působil. Nakonec se dostal před Okresní soud v Zábřehu. Vzhledem k tomu, že toto trestní řízení nebylo do dne účinnosti zákona č. 34/1948 Sb. o revizi trestních řízení v některých případech provinění se proti národní cti, tj. do 2. dubna 1948, právoplatně ukončeno, přešlo další projednávání této kauzy na okresní národní výbor v Zábřehu. Trestní nalézací komise dne 18. května 1950 řízení proti JUC. Aloisi Otzipkovi⁸¹ definitivně zastavila.

---

slušnosti do zabraného sudetského území, v Dachau považován za Němce. SOkA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

⁷⁹ Protokol sepsaný dne 3. července 1945 na stanici SNB v Horní Bečvě s farářem Bedřichem Hoffmanem.

⁸⁰ Koubek ve svém výslechu uvádí, že tento výrok měl před ním farář Otzipka pronést v roce 1942. To ovšem není možné, neboť v tuto dobu se obviněný již naléзал v koncentračním táboře Dachau. SNB Velitelství stanice Velká Radiměř, okres Polička, Věc: JUC. OTZIPKA Alois z Velké Radiměře podezření z činů podle dekretu pres. rep. č. ze dne 28. listopadu 1946, SOkA Šumperk, fond ONV Zábřeh, kart. 177, inv. č. 204, spis č. 286 „Alois Otzipka“.

⁸¹ Tituláz A. Otzipky je v archivních materiálech dosti rozdílná. Před jeho jménem se nachází tituly JUC. i JUDr.

RESUMÉ

MALÝ RETRIBUČNÍ DEKRET V ZÁBŘEHU

Z hlediska teritoriálního měla trestní nalézací komise v Zábřehu svou působnost v rámci celého tehdejšího politického okresu Zábřeh. To znamená, že se zabývala potrestáním všech prohřešků dle dekretu č. 138/1945 Sb. jak v samotném soudním okrese Zábřeh, tak také v obou soudních okresech Mohelnice a Šilperk, do politického okresu Zábřeh spadajících. Studie popisuje vznik, vývoj, působnost i výsledky trestní nalézací komise v Zábřehu. Činnost této komise se logicky odrážela i do komunální politiky, neboť vyšetřování a následné potrestání tehdejších stranických činitelů se stalo důležitým faktorem politického soupeření v poválečném Československu. Před komisí v Zábřehu stanulo celkově 297 obviněných, z nichž posléze bylo 36 odsouzeno dle tzv. malého retribučního dekretu. V závěru se nachází i vyobrazení jednotlivých případů, které ilustrují činnost trestní nalézací komise na severu Moravy.

Klíčová slova: Retribuce, malý retribuční dekret, trestní komise nalézací, Zábřeh, obvinění, rozsudek, trest

SUMMARY

SMALL RETRIBUTION DECREE IN ZÁBŘEH

From the territorial point of view, penalty finding commission in Zábřeh affected in the whole political district of Zábřeh. That means that it dealt with penalty of all offences under the decree no. 138/1945 not only in the legal district of Zábřeh but also in both legal districts Mohelnice and Šilperk belonging to the political district Zábřeh. The article describes the establishment, the development, activities as well as results of penalty finding commission in Zábřeh. Activities of this commission were logically reflected also in municipal policy because investigation and subsequent penalty of party leaders became a significant factor of political rivalry in post war Czechoslovakia. Thus, 297 accused people appeared before the commission, of which 36 were sentenced under the so-called Small Retribution Decree. At the end of the study, there might be found several images of individual

cases, which illustrate activities of penalty finding commission in North of Moravia.

Keywords: Retribution, Small Retribution Decree, penalty finding commission, Zábřeh, accusation, judgement, penalty

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

Mgr. Jan Lukáč
Historický ústav filozofické fakulty
Univerzita Hradec Králové
Náměstí Svobody 331/2
500 02 Hradec Králové
Česká republika
email: lukac.j@seznam.cz